

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 31 (1234) 5 жніўня 2015 г.

Алег Трусаў:

Беларуская мова - зброя у супрацьстаянні Расейскай імперыі

Алег Трусаў і Алена Анісім сустрэліся ў Глыбокім з мясцовымі актывістамі. Яны адзначылі выдатную працу суполкі ТБМ у містэчку Падсвіле на Глыбочыне і падзякаўлі прысутным за ўдзел у Кантрэсе за незалежнасць і падпісанне Маніфесту ў абарону незалежнасці Беларусі. Як зазначыў старшыня грамадскага аўяднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Алег Трусаў, калі беларусы захаваюць мову - яны ніколі не страпяць незалежнасць. Таму трэба прынцыпова размаўляць па беларуску - гэта самая моцная зброя ў супрацьстаянні Расей-

скай імперыі.

- Страцім мову - аўтаматычна станем аселяцай Расейскай імперыі. І таму Расея робіць усё магчымае, каб мы гэтую мову страпілі. Пачынаючы з раздзелу Рэчы Паспалітай, Расея траціць шалённыя гроши,

каб тут запанаваў "руsskij mir": і казакі ў нас з'яўляюцца, і папоў праваслаўных прысылаюць, чаго толькі не робіць. Таму што без Украіны і без Беларусі Расейская імперыя не існуе.

Падчас сустрэчы прысутныя абмяняліся падарункамі. Прадстаўнікі галоўнага офісу ТБМ падаравалі глыбачанам беларускамоўныя кнігі, календары і газеты, а глыбачане - магніты з выявамі горада і кнігі мясцовых краязнаўцаў. Адбылася і презентацыя першай кнігі "Кароткая гісторыя Miér" краязнаўца з Мёраў Сяргея Васільева.

Таццяна Смоткіна,

23-ці пленэр Цэнтра імя Язэпа Драздовіча

На сядзібе Рыгора Барадуліна, ва Ушачах адкрыўся дваццаць трэці пленэр Цэнтра імя Язэпа Драздовіча. Туды прыехала каля трыццаці беларускіх мастакоў, таксама ёсць і госьці з Кітая Сянь Шаў. Ен разумее беларускую мову, нядрэнна ёй валодае і ў захапленні ад беларускай прыроды. Сярод вядомых беларусаў на імпрэзе прысутнічалі Алеся Марачкін, Валянціна Барадуліна, Святлана Баранкоўская ды іншыя. На пачатку мерапрыемства галоўны арганізатор пленера Ада Райчонак выказала слова падзякі ўсім прысутным

за падтрымку, у тым ліку прадстаўнікам Ушачскага райвыканкама.

- Думаю, што наш пленэр будзе плённы. Мы вельмі хочам, каб пленэр паклаў пачатак музею нашага любімага паэта Рыгора Барадуліна.

Пленэр ва Ушачах будзе працаваць тыдзень. Па яго заканчэнні там зладзіцца вы-

става, а потым і ў іншых гарадах Беларусі. Маладыя ж скульптары Элеанора Данзесевіч і Яўген Малыш абяцаюць зрабіць з дрэва з керамічнымі ўстаўкамі выяву Рыгора Барадуліна, якая будзе знаходзіцца ў будучым музеі паэта.

Таццяна Смоткіна,

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

175 гадоў з дня нараджэння

Альгерда Абуховіча-Бандынэлі

Альгерд Рышардавіч АБУХОВІЧ-БАНДЫНЭЛІ (25 ліпеня (6 жніўня) 1840, Калачычы, Бабруйскі павет, ціпера-Глускі раён, Магілёўская вобласць - 22 жніўня 1898, Слуцк) - беларускі паэт, перакладчык.

Паходзіў з шляхецкай сям'і Рышарда і Карапіны Абуховіча, звязанай па жаночай лініі з італьянскім графскім родам Бандынэлі.

У 1852-1854 вучыўся ў Слуцкай кальвінскай гімназіі. Прыкладна ў 1855 выехаў за мяжу. Спачатку жыў у Жэнэве, дзе ўзмациліся яго цікаласць да кальвінізму. Потым перабраўся ў Францыю. У гэты час ён побываў амаль ва ўсіх єўрапейскіх краінах і ўдасканаліў свае веды ў ангельскай, французскай, нямецкай і італьянскай мовах. Пазней гэта паспрыяла ягонаі працы як перакладчыка.

У канцы 1862 г. або ў пачатку 1863 г. Абуховіч вярнуўся на Беларусь. Удзельнічаў у паўстанні 1863-1864 гг., быў сасланы ў Сібір. Па вяртанні хацеў раздаць сваю зямлю

сялянам, аднак праз супраціў сям'і пакінуў маёнтак, парваў адносіны з сваімі роднымі і пасяліўся ў Слуцку, дзе займаўся рэпетытарствам і літаратурай.

У Слуцку вакол яго сабралася творчая моладзь, будучыя ўдзельнікі незалежніцкага руху, у тым ліку Язэп Дыда і Пётр Карповіч.

Адзін з пачынальнікаў (разам з Ф. Багушэвічам) жанру байкі ў беларускай літаратуре ("Ваўка-лак", "Старшына", "Ход", "Суд", "Воўк і ліса", першыя дзве надрукаваныя ў "Беларускім календары" 1915 года. Пісаў у рэчышчы крытычнага рэалізму. Пры жыцці не меў магчымасці друкавацца, таму захавалася толькі невялікая частка яго твораў. Напісаў мемуары (надрукаваны ў газете "Гоман", 1916). Вёў дыскусію

з Ф. Багушэвічам аб пурыйме і дыялектнай аснове беларускай мовы. У Слуцку яго імем названа вуліца.

У якасці перакладчыка Альгерд Абуховіч узбагаціў беларускую літаратуру творамі Ё.В. Гётэ ("Фаўст"), Ф. Шылера ("Разбойнікі"), Дж. Байрана, Данте, В. Гюго, А. Пушкіна, М. Лермонтава, А. Міцкевіча і інш. Рукапісы не захаваліся.

Bikinėdžia.

Шклоў зноў стаў беларускім

У Шклове на геральдycкім знаку памянялі шыльду. Паводле краязнаўца Аляксандра Грудзіны, на новай шыльдзе назва горада напісана на беларускай і расейскай мове.

На старой, якая таямніча знікла, беларускамоўнага адпаведніка назвы горада не было, што выклікала крытыку руспіціцамі беларускай мовы ў бок мясцовага чынавенцтва.

На яго год заснавання пададзены не дакладна. Паводле гістарычных крыніц, у гэты

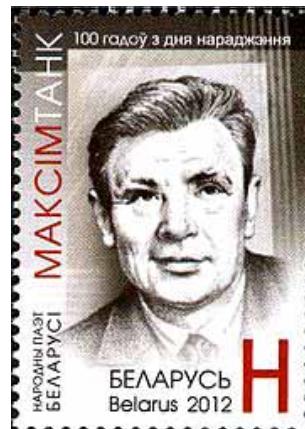

год Шклоў быў захоплены і спалены расейскім ваяводам В. Шуйскім. Афіцыйна гэту падзею і звязаючу з заснаваннем горада. Але яшчэ ў 1520 годзе яго апісаў аўстрыйскі дыпламат Сыгізмунд фон Герберштэйн.

АЗОРАНЫ ТАЛЕНТ

Памяці Максіма Танка

Марка Рэспублікі Беларусь да 100-годдзя М. Танка

Чы раю міне пісаць не так пра яго, як пра некаторых іншых паэтаў Заходній Беларусі, у прыватнасці, пра Валянціна Таўлая, Сяргея Крыўца, Ганну Новік, якіх несправядліва забылі, пра ўзельнікаў народна-вызвольнага руху, людзей таленавітых, сумленных і ахвярных. Ён вельмі клапаціўся пра тых, з кім некалі разам уваходзіў у літаратуру, з кім працаў у камуністычным падпоплі. Прозаходнебеларускіх падпольшчыкаў ён заўжды гаварыў цепла, прачула, нават сэнтиментальна. Было бачна (ды ён і не хааў гэтага), што яны для паэта - дужа дарагія людзі.

Паказыкам падкрэсленай ціпласці паэта з'яўляецца то, што ён прасіў пахаваць яго не ў Менску, а на Мядзельшчыне, на Слабадскіх могілках, дзе пахаваны яго бацькі, родныя і блізкія. У тастаманце ён прасіў хаваць яго без ордэнаў, музыкі і прамоў, не ставіць на магіле помінка, не надаваць яго імя ўстановам і мясцінам.

У школу ён пайшоў у бежанстве ў Маскве. Выучуючы расейскую мову і літаратуру, палибіў творы Пушкіна, Нікрасава, Гоголя, Горкага, некаторых іншых пісьменнікаў. Вярнуўшыся з уцякацтва, працягваў вучобу ў польскіх пачатковых школах: спачатку ў Шкленіка, пасля ў Сватках. Тут ён пазнайміўся з польскай класікай - Міцкевічам, Славацкім, Сянкевічам, Ажэшкай...

Тое, што М. Танк пазнайміўся спачатку з рускай літаратурай, затым з польскай і толькі пасля з беларускай, абвастрыла ў ім пачуццё нацыянальнага, якое прывяло яго ў шэраг актыўных ўзельнікаў народна-вызвольнага руху ў Заходній Беларусі. Малады Яўген Скурко вучыўся ў чатырох гімназіях, аднак ніводнай з іх не закончыў: Вілейскую расейскую закрытую польскую ўлады, з Радашковіцкай беларускай і Віленскай беларускай ён быў адлічаны за непадпарадкованне адміністрацыі і ўздел у забаставочным руху пратесту, а падчас навучання ў Віленской расейской паэта-пачаткоўца непасрэдна ў класе арыштавала польская паліцыя і кінула ў Лукашкі.

Антыномы і парадоксы жыццёвага лёсу Максіма Танка заключаюцца ў tym, што ён быў народным паэтом БССР, акадэмікам Акадэміі навук Беларусі, аднак не толькі не меў вышэйшай адукацыі, але і зачончанай сярэдняй.

М. Танк працаў інструктарам ЦК камсамолу Заходній Беларусі, неаднаразова арыштаваўся польскай дэфензівай і зняволіўся ў турму. У гады вайны служыў у франтавым друку, паскорана адаптаваўся да новых для яго савецкіх грамадска-сацыяльных умоў і парадкаў. У пасляваенны перыяд Максім Танк працаў на адказных дзяржаўных пасадах. На прыяту 18 гадоў (з 1948 па 1966) паэт кіраваў

вясна-перамога, звон кайданаў і інш. Яны ўвасаблялі харэтерныя рысы грамадскага жыцця Заходній Беларусі, духоўна-сацыяльнай свядомасці народа. Гэтыя катэгорыі раскрывалі вызначальную асаблівасць беларускага нацыянальнага лёсу.

Але на поўную сілу творчая індывідуальнасць Максіма Танка раскрылася ў пасляваенны перыяд.

У 1960 - 1980-я гады паэт сцвердзіў у беларускай літаратуре такія ідэйна-мастацкія кірункі, як пазыцыя спаконвенных зямных асноў народнага жыцця, духоўна-маральнай каштоўнасці працоўнага асроддзя, працы хлебароба, аратага, сейбіта, філасофска-аналітычнае асэнсаванне складанай і супяречлівой дыялектыкі прыватных з'яў і гісторычных працэсаў, шматстайнай прычынна-выніковай сувязі асобы і грамадства, расканаванасць мастицкага мыслення, набліжэнне новыя пазіцыі да мовы прозы, умоўна-асацыятыўная вобразнасць і інш.

Зборнікі вершаў М. Танка "Мой хлеб нацдённы" (1962), "Глыток вады" (1964), "Перапіска з зямлём" (1967), "Хай будзе свяцло" (1972), "Дарога, закалыханая жытам" (1976), "Прайсці праз вернасць" (1979), "За майстрам" (1982) і іншыя вызначаючы арганічным спалученнем маштабнасці гісторычнага мыслення, шырыні духоўна-сацыяльных далягіядзя і пластикі предметнага аналізу, прыватнай канкрэтыкі з'яў і рэчаў. У іх філасофска-аналітычная медытация суседнічае з грамадзянска-патрыятычным характарам мастицкага дыскурсу, прымоўніцка-публіцыстычны пафас дапаўненія тонкай іроніяй і зіншчальнай сатырай.

Зборнік вершаў паэта "Каб ведалі" быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР (1948), зборнік "Мой хлеб нацдённы" - Дзяржаўнай прэміяй БССР імя Янкі Купалы (1966), а книга пазіцыі ў перакладзе на рускую мову "Нарачанские сосны" (Масква, 1977) - Ленінскай прэміяй (1978).

М. Танк пакінуў пасля сябе дзясяткі арыгінальных паэтычных кніг, кожная з якіх фактычна з'яўляєща этапнай у гісторыі беларускай літаратуры ХХ ст. Паэту належала творы непрарынайнай красы і надзвычайнай эмацыянальнай сілы ўздзейнія: "Спаканне", "Паслухайце, вясна ідзе...", "Песня кулікоў", "Адказ", "Тры песні", "Родная мова", "Каб ведалі", "Люцыян Таполя", "Антон Нябаба", "Рукі маці", "Станцыя Княгініна", "Ave, Maria", "Мне здаецца" і іншыя. Без нікіх сумненняў, яны зрабілі б гонар любой нацыянальнай культуры свету, упрыгожылі любую, самую элітарную, анталогію. Вершы М. Танка перакладалі найлепшыя перакладчыкі. Яго кнігі выдаваліся ў Расіі, ва Украіне, у Прыбалтыцы, Польшчы, Балгарыі, Чехаславакіі, Югасла-

вії, Кітаі і іншых краінах.

Калі дзесьці гадоў побрач з Максімам Танкам, старшынём праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, першым сакратаром рэспубліканскай літаратурнай організацыі працаўшы Ніл Гілевіч. У сваім артыкуле "Яму на нашай зямлі належыць вечнасць", прысвечаным развітанию з народным паэтом Беларусі, ён падкрэсліў: "Максім Танк - паэт несумненна ўясенівага маштабу і значэння, і менавіта таму, што ён вялікі паэт беларускі, вялікі мастак слова нацыянальны. Кожны беларускі паэт, вядома ж, беларускі - і па мове, і зместам. Але, думаю, што пасля Купалы і Коласа ў найбольшай меры беларускім паэтам ёсць Максім Танк". І далей: "Не ведаю, у чых кнігах наших сучаснікаў можна знайсці столькі Беларусі і беларускасці, можна так адчуць прыродны і векавечны дух нашай Бацькаўшчыны, як у ягоных. Яго неабсяжны свет паэзіі найпайаўней увабраў у сябе ўсе фарбы і колеры роднай зямлі, водар і пах яе кожнай зёлкі-былінкі, звонны-перазвоны яе ручай-крыніц і шумы-пошумы яе бародліясоу, яе нарачанскіх сосен, гэтаксама як і ўсе адметнасці беларускага сялянскай хаты, беларускага вясковага і не толькі вясковага двара, беларускай ніўы. Само сабою - і ўесь водар, і ўсе фарбы-колеры роднага беларускага слова. А самае галоўнае - і ўсе думы працоўнага Беларуса, усе яго пачуцці і душэўнія клопаты, усе яго перажыванні, радасці і трывогі, драмы і трагедыі. Іншымі словамі - лёс беларускага народа, лёс Бацькаўшчыны. І пры гэтым - сучасны ўсходзячы мыслення, высока інтэлектуальнасць - у спалученні з традыцыйнай жыццёвай мудрасцю народных глыбінь, чароўная святлыня няпісанай народнай маралі, людскасці і дабрыні".

Максім Танк - класік беларускай літаратуры, выдатны ўсходзячы паэт. Ён належыць да ліку вельмі нямногіх нашых пісьменнікаў, каму магла быць прысуджана знакамітая Нобелеўская прэмія па літаратуре. Па сіле і размаху прыроднага дару, ідэйна-мастацкага мыслення, сцярдженіні спаконвенных асноў народнага жыцця, па адмысловай якасці і самабытнасці рэалізацыі ў слове высокай эстэтыкі чалавечага духу Максім Танк не мае сабе роўных у беларускай пазіцы. Па гэтых асаблівасцях ён пераўзыходзіць многіх вядомых і аутарытэтных ўсходзячых пісьменнікаў.

Гэта быў дар ад Бога. Унікальны чалавек, непаўторны паэт, таленавіты арганізатор літаратурна-мастацкага працэсу, каларытная, дзяржаўная асаба. Ён жыў самым светлымі думкамі і ідэямі, якімі можа жыць чалавек, і пакінуў яркі след у душах і сэрцах сваіх сучаснікаў, у гісторыі роднай Беларусі.

Мікола Мікуліч,
кандыдат філалагічных
наук, загадчык аддзела
ўзаесмасувязей літаратур
Цэнтра даследаванняў
беларускай культуры,
мовы і літаратуры
НАН Беларусі.

Microsoft
дабраўся да
беларускай
мовы

Сусветны лідар у вытворчасці праграмнага забеспячэння, кампанія Microsoft дадала да беларускамоўнай версіі пакета офісных праграм Microsoft Office аўтаматычную праверку правапису.

Усталіваць беларускую мову можна разам з новым пакетам офісных праграм Office 2016, дэманстрація якой бысплатна сплывае на саіце Microsoft. У ранейшай версіі (2013), таксама ёсць беларускі інтэрфейс, але няма праверкі правапису.

Пра тое, ці будуть актыўна карыстацца беларускамоўнай версіяй тэкставага працэсара, узброенага функцыяй аўтаматычнай праверкі арфаграфіі, і ці пайпльвае беларусізацыя самага папулярнага пакета на колькасць тых, хто ўсталёўвае беларускамоўны інтэрфейс, Радыё Свабода запытала ў перакладчыкаў і мовазнайцаў.

Мовазнавец Уладзімір Кошчанка кажа, што аперацыйная сістэма Windows мае беларускамоўны інтэрфейс ужо некалькі год. Адметнасць новай версіі Office 2016 - у тым, што вытворца анансаваў сістэму праверкі арфаграфіі, якая мае быць уключаная ў тэкставы працэсар Microsoft Word. Праўда, пакуль што гэта функцыя не актыўнай.

Але, на думку спецыяліста, казаць, што тады чынам выкарыстанне беларускай мовы ў кампютарных праграмах значна пашырыцца, не выпадае - доля беларусаў, якія ставяць беларускую версію праграмаў, не перавышае некалькіх процэнтаў.

- То, што ідзе беларусізацыя, гэта станоўчы факт. Чым больш беларускай мовы, тым лепш. Іншае пытанне: колькі людзей ўсталёўвае беларускую мову на кампютар? На прыклад, беларускамоўны інтэрфейс аперацыйнай сістэмы мае зусім невялікі працэнт беларусаў - карыстальнікі інтэрнэту. Вельмі часта бачыш, што людзі ў сацыяльных сетках, пішуць па-беларуску і дэкларуючы падтрымку беларускай мовы, выкарыстоўваюць расейскую раскладку. Гэта ў некаторым сэнсе нават абражжае. А беларуская мова даступная для ўсіх тэлефонаў - і для айфонаў. Было б жаданне пастаўіць. Калі ёсць жаданне, то чалавек заўсёды знайдзе спосаб, як паставіць беларускую раскладку.

Спецыяліст у галіне перакладаў Віталь Станішэўскі перакананы, што беларускамоўнай версіі Office запатрабавана, але важна, каб карыстальнікі прадэмантравалі гэта кампаніі-вытворцу.

Павел Сияцко

Прозвішчы Беларусі. Частка III. Найменні знакамітых людзей (паводле беларускага друку)

(Заканчэнне. Пачатак у папяр. нумарах.)

Найдзюк (Язэп Н.) - вытвор з суфіксам **-юк** ад антрапоніма *Найдзя* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Найдз-юк*. ФП: *найдза*'находка, здабыча' (Падручны гісторычны слоўнік субстантыўнай лексікі) - *Найдзя* (мянушка, затым прозвішча) - *Найдзюк*.

Наканечная (Файна Н.) - семантычны вытвор ад апелятыва-прыметніка *наканечны (-ая)* 'які знаходзіцца на канечнай мясціне' (Паводле тэксту намінаткі ў яе апавяданні 'Чорная птушка' - 'дзе заканчваецца горад і пачынаецца вёска').

Нерад (Надзея Н.) - семантычны вытвор ад апелятыва *нерад* - нуль-суфіксавае ўтварэнне адне родзіць: *нерод* - *нерад* 'тое, што не ўрадзіла'. Або ад стараж. *неряд* 'бесправак, распуста' (Падручны гісторычны слоўнік субстантыўнай лексікі).

Нераток (Юрась Н.) - семантычны вытвор ад апелятыва *нераток* - памянш.-ласк. (суф **-ок**) да *нерат* *невялікі* - 'рыбалоўная снасць канічнай формы ў выглядзе сеткавай камеры, нацягнутай на драўляны каркас, з карткім конусава-падобным уваходам'.

Нікіфароўскі (Фёдар Н.) - вытвор з фармантам **-скі** ад тапоніма *Нікіфароўка* і значэннем 'народзінец, жыхар названага паселішча': *Нікіфароўскі*. ФП: *Нікіфар* (імя) - *Нікіфароўка* - *Нікіфароўскі*.

Орда (Міхайл О.) - семантычны вытвор ад апелятыва *арда* ('у старажытнасці ў цюркскіх вандроўных народаў': род дзяржаўнага аўяднання', а таксама (перан.) 'натоўп, банда, зграз'). Магчыма, паводле напісання *орда* (рас.), якое ад цюрк. *ordu* 'палатка хана'. Або для адмежавання ад апелятыва *арда*, што фіксуецца 'Падручным гісторычным слоўнікам субстантыўнай лексікі' (Мінск, 2013). *Орда* 'дзяржаўнае аўяднанне качавых племянаў, племя качэунікаў, войска качэунікаў'.

Пузевіч (Ігар П.) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення **-евіч** ад антрапоніма *Пуза* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Пузевіч*. ФП: *пуза* ('тое, што і жывот') - *Пуза* (мянушка, затым прозвішча) - *Пузевіч*.

Пузыня (Уладзімір П.) - семантычны вытвор ад апелятыва *пузыня* - найменне жаночай асобы з фармантам **-ыня** ад *пуз*'тое, што і жывот', а таксама 'пра тоўстага чалавека'. Параўн.: структурна аналагичнае *спадар-ыня, граф-ыня, манарх-ыня*.

Пукштанскі (Іван П.) - вытвор з фармантам **-скі** ад тапоніма *Пукштаны* і значэннем 'народзінец, жыхар названага паселішча': *Пукштан-скі*.

Пушкарэвіч (Канстанцін П.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам бацькаймення **-евіч** ад антрапоніма *Пушкар* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Пушкар-евіч*. ФП: *пушкар* ('артылерыст') - *Пушкар*

(мянушка) - *Пушкар* (прозвішча) - *Пушкарэвіч*.

Пытлева (Кацярына П.) - форма прыметніка з фармантам **-ева** ад антрапоніма *Пыталь* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Пытл-ева*. ФП: *пыталь* ('птыгіланая мука - дробна размолатая і прасеная', а таксама 'печьва з такой мукі (хлеб жытні)' - *Пыталь* (мянушка) - *Пыталь* (прозвішча) - *Пытлева*.

Пякарскі (Аляксандр П., Фларыян П.) - вытвор з фармантам **-скі** ад тапоніма *Пекары* і значэннем 'народзінец, жыхар названага паселішча': *Пекар-скі*. ФП: *пекар* ('спецыяліст, які займаецца выпечкай хлеба') - *Пекар* (мянушка, затым прозвішча) - *Пекары* (тапонім) - *Пекарскі* - *Пякарскі*.

Рагалевіч (Іван Р.) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення **-евіч** ад антрапоніма *Ragaz* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ragaz-евіч*. ФП: *ragaz* (<рас. *rogal'*) - *Ragaz* (мянушка) - *Ragaz* (прозвішча) - *Ragalievich*.

Рагалёў (Уладзімір Р.) - форма прыметніка з прыналежным суфіксам **-ёў** ад антрапоніма *Ragaz* / *Rogal* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ragal-ёў*. ФП: *rog* ('цвёрды выраст з касцягава рэчыва на галаве ў некаторых жывёл', а таксама 'востры загнуты канец чаго-небудзь') - *Ragaz* / *Rogal* ('рагач' - самец аленя, лася і некаторых іншых жывёл, а таксама 'раганосец') - *Ragaz* / *Rogal* (мянушка, затым прозвішча) - *Ragalёў* / *Rogalёў*.

Ральнік і Рольнік (Адам Ф., Эдмунд Р.) - семантычны вытвор ад апелятыва *ральнік* 'земляроб' (Падручны гісторычны слоўнік субстантыўнай лексікі. 2013). **Ральнік** і **Рольнік** (Адам Ф., Эдмунд Р.) - семантычны вытвор ад апелятыва *рольнік* 'земляроб' (Падручны гісторычны слоўнік субстантыўнай лексікі. 2013).

Рэжэцкая (Марыя Р.) - вытвор з фармантам **-цкая** ад тапоніма *Rżecznik* і значэннем 'народзінка, жыхарка названага паселішча': *Rżecz-cka*. ФП: *rżecznik* ('тое, што і ржышча') - *Rżecznik* (паселішча) - *Rżecz-cka*.

Ручыц (Ірина Р.) - дружанская форма, першасная *Ručyč* - вытвор з суфіксам бацькаймення **-ыч** ад антрапоніма *Ruka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ruch(y)-ych*. У выніку дысіміляцыі (распадабення) зычных асновы і суфікса **чи** стала **чи**: *Rучыч* - *Ruchyč*.

ФП: *ruka* ('верхняя канечнастца чалавека ад плечавога сустава да канца пальца'), а таксама (перан.) 'пра чалавека, які можа пасадзейнічаць, аказаць пратэкцыю, падтрымку каму-небудзь') - *Ruka* (мянушка) - *Rukyč* - *Ruchyč*.

Рычага (Рыгор Р.) - магчыма, вытвор ад апелятыва *рычаг* ('стрыжань для ўраўнаважання большай сілы з дапамогай меншай', а таксама 'дэталь розных машын, звычайна ў выглядзе стрыжня, які служыць для рэгулювання чагонебудзь, для кіравання чым-небудзь'), які набыў ролю мя-

нушки, а затым прозвішча. Для адмежавання ад апелятыва - форма жаночага роду. Або вытвор з фармантам **-ага** ад рас рычага 'тыркыць, раці'- 'рычага' ('равун', 'тыркун' (той, хто гыркае)). Параўн. прозвішча (рас.) *Ryczał*.

Сагановіч (Ларыса С.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам бацькаймення **-овіч** ад антрапоніма *Sagan* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Sagan-ovic*. ФП: *sagan* ('чыгунны кацёл для стравы') - *Sagan* (мянушка) - *Sagan* (прозвішча) - *Saganovic*.

Сіліовіч (Аляксандр С.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам **-овіч** ад антрапоніма *Ciply* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ciply-ovic*. ФП: *ciply* ('прыгушананхрышы з прысвістваннем і лёгкім сіленнем') - *Ciply* (мянушка) - *Ciply* (прозвішча) - *Ciplovic*.

Скамарошчанка (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skamaroščanka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skamarošč-ka*. ФП: *skamarošč* ('падобны на смоль, чарнамазы, чарнівы') - *Skamaroščan* (асоба з рысамі, абазначанымі прыметнікам *skamarošč*) - *Skamaroščanka*.

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

Скапа (Адам С.) - вытвор з фармантам **-анка** ад антрапоніма *Skapka* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Skapka-ank*. ФП: *skapka* ('спяваць, вястраваць, апелятыва-прыметнік *skapka*')

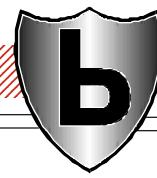
Смактуноўскі (Зыгмунд С.) - вытвор з фармантам **-оўскі** ад тапоніма *Smaktuń* і значэннем 'народзінец, жыхар названага паселішча': *Smaktuń*. ФП: *smaktuń* ('чарвяк-паразіт, які жыве на скуро і жабах рыб, а таксама ва ўнутраных органах жывёлы і чалавека') - *Smaktuń* (мянушка, затым прозвішча) - *Smaktuń*.

Смактуноўскі (Ларыса С.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам бацькаймення **-овіч** ад антрапоніма *Smaktuń* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Smaktuń-ovic*. ФП: *smaktuń* ('чарвяк-паразіт, які жыве на скуро і жабах рыб, а таксама ва ўнутраных органах жывёлы і чалавека') - *Smaktuń* (мянушка, затым прозвішча) - *Smaktuń*.

Смалянчук (Аляксандр С.) - вытвор з суфіксам **-чук** ад антрапоніма *Smaljany* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Smaljany-chuk*. ФП: *filion* ('пагард, лодар, гултый') - *hvilion* ('тое, што і *filion*' з перадачай іншам. гука "ф" белар. "хв" (параў): *Xvedar* (<*Fedor*) - *Filon* (мянушка, затым прозвішча) - *Smaljany-chuk*.

Смаліч (Яўген С.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам **-іч** ад антрапоніма *Smalj* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Smalj-ich*. ФП: *smalj* ('падобны на смоль, чарнамазы, чарнівы') - *Smalj* (мянушка) - *Smalj* (прозвішча) - *Smalj-chuk*.

Смарчіч (Яўген С.) - вытвор з акцэнтаваным фармантам **-іч** ад антрапоніма *Smach* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Smach-ich*. ФП: *smach* ('тытул манхара ў некаторых краінах Усходу', а таксама 'асоба, якую носяць гэты тытул') - *Smach* (мянушка, затым прозвіш

Грунтоўная праца па скарыназнаўстве

Зусім нядына ў се-
рый "Бібліятэка Бацькаўшины" выйшла новае да-
следаванне вядомага бела-
ружскага архівіста з ЗША
Лявона Юрэвіча "Эмі-
грант Францыск Скарны, ці Апологія". Кніга выда-
зена сумесна з Беларускім
інстытутам навук і мас-
тацтва ў Нью-Ёрку. Рэда-
ктар, аўтар прадмовы, ка-
ментароў і іменнага па-
казніка - Наталля Гардзі-
енка, якая добра відомая і
спецыялісткам, і ўсім не-
абываючым да айчынай
гісторыі і культуры лю-
дзям.

Здавалася б, жыццё і дзеянісць Францышка Скарны даследаваны падрабязна, апісаны асаблівасці мовы выдання ў першадрукара, у свой час выйшла адмысловая энцыклапедыя. Але так падаецца толькі на першы погляд. Бо чарговая праца Лявона Юрэвіча адлюстроўвае шырокі спектр проблем, якія не былі раней закранутыя, у прыватнасці, пытанні рэпрэзентацыі і спадчыннасці справы беларускага першадрукара на эміграцыі. Пад адной вокладкай можна знайсці і скарыназнаўчыя тэксты беларусаў часоў міжваеннай Прагі ці паваенай Нямеччыны, і змястоўнае ліставанне аднаго з найбольш значных эміграцыйных скарыназнаўцаў В. Тумаша, і аўтарскія апovedы пра рэдкія выданні, выдаўцоў, інстытуцыі, што працягвалі Скарынаву справу на Захадзе цягам ХХ-XXI стст.

"Францыск Скарны для беларускіх эмігрантаў быў знакавай постасцю ў розных аспектах. Асоба "першага эмігранта" ўспрымалася суродзічамі па-за метраполіяй з асаблівай цеплыней праз усевадмленне агульнасці выгнаніц-кага лёсу і пэўнай уласнай місійнасці ў служэнні Бацькаўшчыне", - піша ў прадмове Наталля Гардзіенка. І, калі чытаеш даследаванне, не пакідае адчуванне своеасаблівой "місійнасці ў служэнні Бацькаўшчыне" ў дачыненні да Лявона Юрэвіча. Біо і навуковая, і гісторычна-пазнавальная вартасць зробленага насамрэч уражвае!

Кніга мае пять раздзелаў і адмысловы Post scriptum: "Дзеци БССР". У першым раздзеле аўтар падае характеристыку пачатковага этапу вывучэння спадчыны першадрукара на эміграцыі. У цэнтры ўвагі - асобы Вацлава Ластоўскага, Пётры Крэчэўскага, Тамаша Грыбы, якія стаялі ля вытоку скарыназнаўства за межамі Беларусі.

Другі раздзел прысвечаны першыядычным выданням і адлюстраванню ў іх постасці Францышка Скарны. Аналізуцца публікацыі Міхася Крыніцкага, Юркі Віцьбіча, Уладзіміра Глыбінага ды некаторых іншых даследчыкаў, літаратаў.

Юрась Бабіч,
намеснік старшыні
Віцебскай абласной
арганізацыі ТБМ.

У трэцій частцы - "Імя Скарны ў дзеянісці эмігра-

цыйных арганізацый. Беларускі інстытут навук і мастацтва" - разглядаючы публікацыі пра Скарынскую спадчыну, адлюстроўваеца дзеянісць Беларускай бібліятэкі і Музея Францышка Скарны ў Лондане. Зразумела, што асаблівасць тут належыць айцу Аляксандру Надсану.

Асобна Лявон Юрэвіч апісвае "Скарынаву справу на эміграцыі": календары, кнігі і іншас". Тут чытач можа пазнаёміцца з кнігарукапісамі Міколы Панькова, прыпавесцямі Язэпа Германовіча, з гісторыяй выдання асобных марак і кружэлак.

Багата рэпрэзентаваны персаналіямі раздзел, прысвечаны паслядоўнікам Скарны на эміграцыі. Мяркую, для многіх упершыню будуць адкрытыя імёны Расціслава Палчанінава, Льва Акіншэвіча, Вацлава Пануцэвіча, Пятра Палягошкі, берлінскага скарыназнаўцы Норберта Рандайд і шэрагу іншых дзеячаў. Тут жа аўтар прыводзіц і біографічныя звесткі даследнікаў, падае іх найбольш значныя працы.

У post scriptum, азагадоўленым аўтарам "Дзеци БССР", Лявон Юрэвіч, сядро іншага, асабліва кранальна гаворыць пра асобу сваёй маці - вядомага беларускага мовазнаўца Алену Казіміраўну Юрэвіч. Прыйгдае і свайго дзеда - Казіміра Фабіяновіча Юрэвіча, які быў арыштаваны і правёў у стальнікіх лагерах больш за дзесяць гадоў.

Кніга Лявона Юрэвіча "Эмігрант Францыск Скарны, ці Апологія" - гэта не праста грунтоўнае даследаванне па скарыназнаўстве на эміграцыі, але і выдатная крыніца рознаваковай, шматграннай інфармацыі пра беларускія справы ўвогуле. Яна дае магчымасць пачуць забытых імёны многіх заслужаных прадстаўнікоў нацыянальнай інтэлігенцыі, далучыцца да шырокага, але пакуль не да канца знаёмага кола архівістаў, літаратаў, культуролагаў. Гэта кніга, якую чытаеш нібы захапляльны раман, усведамляючы, што нам адкрылі яшчэ адну невядомую старонку. І за гэта аўтару належыць найвялікшая падзяка.

Юрась Бабіч,
намеснік старшыні
Віцебскай абласной
арганізацыі ТБМ.

Да беларускай мовы трэба дарасці

Кажуць, што большасці беларусаў, насамрэч, не патрэбна ні беларуская культура, ні беларуская мова. Але давайце разбяромся - самая цікавая ідзі, самы важны інтелектуальны бағаці заўсёды заходзіліся ў руках меншасці. Адвечнае пытанне, чыя прауда: інтэлігенцыі, якой нявілікай жменька, ці большасці, якая ве-
рыць рознай лухце, - не гледзячы ні на што, вырашаеца ўсё ж такі на карысць першай. Беларуская мова - гэта... свой асаблівы колер. Мне падаецца, што людзі, якія прапаноўваюць абмежавацца рускай мовай у межах ўсёй постсовецкай прасторы, падобныя да тых, хто хоча, каб вясёлка мела адзін колер. Прыйгажо сць ёсьць у розных культурах. Тоэ, што мы з вамі можам гаварыць на дзвюх мовах, - гэта ж вялікі дар. Я адчуваю, што родную мову мне падарыла гэта зямля. Яна дае міне асаблівыя думкі - думкі беларуса, так са мной размаўляючы продкі. І я не могу адмовіцца ад гэтага. Разумею, што многім цяжка чытаць на беларускай мове, таму што яны яе не вучылі. Адно толькі гэта, дарэчы, падкрэслівае, што беларуская мова - ні ў якім разе не сапсаваная руская, як часта кажуць. Да беларускай мовы трэба дарасці. Яе веданне - гэта высокі ўзровень, які дазволіць вам яшчэ больш паважаць сябе. Беларускую мову выратавала "глыбінка", таму што раней, калі яшчэ не было тэлевізара, радыё, інтэрнэту, жыхары мястечак не судакраналіся з "рускім светам", размаўлялі на мове, якую чулі здаўна. Яны яе захавалі. Але сёння наша на-

цыянальная мова перайшла ў іншы свет. Яна стала мовай інтэлігэнцыі. Атрымліваеца, што сёння мова ідзе зверху ўніз, а не знизу ўверх. Беларуская мова цяпер - гэта мова выдатных музыкантаў, пастаў, мастакоў, драматургаў. І я лічу, што сёння яна перайшла ў стадию росту. Яна шліфуецца, даводзіцца да найвышэйшага ўзроўню і паступова становіцца сапраўднай нацыянальнай каштоўнасцю. Я

часта падарожнічаю па Беларусі і бачу, што ў "глыбінцы" з'яўляеца ўсё больш людзей, якія цікавяцца беларускай мовай і культурой. Яны гавораць на нацыянальнай мове не толькі з-за того, што гэта мясцовы дыялект, але і таму, што адчуваюць ў ёй унутраную неабходнасць. Гэтыя людзі адчуваюць неабходнасць захаваць ўсё то, што дазваляе ім называць сябе тутэйшымі. Зразумела, намаганні ў гэтых адзіночак пакуль яўна недастаткова. Але адно тое, што вучні разам з настаўнікамі добрахвотна прыходзяць да напаўразбуранага касцёла, царквы, маёнтка і прыкладаюць намаганні для таго, каб іх захаваць, дазваляе спадзявацца, што яшчэ не ўсё стражана. Ім нялётка! Неаднаразова, прыехаўшы ў вёску і зрабіўшы рэпартаж, я чую водгукі: "Дзе вы пра ўсё гэта даведаліся? Падзяліцесь з намі нашай гісторыяй яшчэ!" Людзі шукаюць свою гісторыю, яны гатовы яе ўспрымаць. Я бачу гэта так: падзыму моцны ве-

родную мову, раней ці пазней прыйдзе да таго, што зямля адплаціць яму тым жа. Вялікае шчасце паварочваца назад і бачыць тысячагадовую гісторыю, мнства вялікіх прадзедаў, думаць пра сучаснікі і будаваць планы на будучас. Твая гісторыя, твае продкі дараць табе сапраўднае жыццё. Калі ты жывеш толькі сённяшнім днём (табе ўсё роўна, што будзе заўтра, і пляваць, што адбылося ўчора), то, у рэшце рэшт знікнёшы, ты зікнеш нязнайдзены. Тыя ж, хто ўхільжаліся сваю зямлю, помніць продкаў і дбае пра нашчадкі, - жывуць у вечнасці. Я лічу, што найцікавей жыць менавіта ў вечнасці.

Юрый Жыгамонт - апошнія 14 гадоў - вядовец праграмы "Падарожжа вылетанта". Актар, працаўнік тэатры "Вольная сцэна". У 2012 годзе ўзнагароджаны нагрудным знакам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь "За ўклад у развіццё культуры Беларусі".

onliner.by

Родная мова - неабходная самаідэнтыфікацыя для любой нацыі

Заслужаны майстар спорту Беларусі Віталій Гурков - першы спартовец у нашай краіне, які стаў лаўрэатам Нацыянальнай прэміі за абарону правоў чалавека. Ён перамог у намінацыі "За адзялку ў творчасці" і вылучыўся на агульным фоне сваіх калегаў спартовцаў выдатнымі выказваннямі пра беларускую гісторыю, нацыянальную сімволіку і ролю роднай мовы:

- Я не ведаю, чаму гэта дагэтуль можа кагосці здзіўляць, сёння вельмі многія людзі, у тым ліку спартовцы, адчуваюць найглыбокую павагу да сваёй гісторыі, культуры і мовы. Гэта неабходная самаідэнтыфікацыя для любой нацыі - разумець гісторычную глыбіню зямлі, на якой жывеши, ведаць культуру, любіць родную мову".

Менавіта ў нацыянальных традыцыях і павазе да прафесій Гурков чэрпае свае сілы і натхненне:

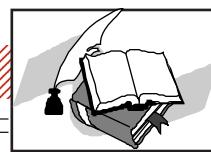
- Тайскі бокс - гэта від спорту, максімальная набліжаны да спартовага бою з эле-

ментамі ўсходніх адзінаборстваў. Гэта байцоўскія харкторы - гэта першым чынам дух професіі, шанаванне ваяроў сваёй зямлі, даніна павагі нацыянальнай культуры. Займаючыся вайсковым майстэрствам, мы чэрпаєм энергію роднай зямлі з мінулага, з гісторыі значных перамог на-

ших прафесій. Вазьміце наўам нашия слова "змагайся" ці "напераць". Я адчуваю ў іх нашмат больш духоўнасці і энергіі, чым у словах "сражайся" ці "вперёд". Пры ўсіх іншых роўных умовах, калі ў спартовцаў аднолькавая падрыхтоўка, аднолькавая тэхнічная экіпіроўка, аднолькавыя ха-

рактарыстыкі, на першы план выходзіць менавіта ўнутраная энергетыка, злучаная з гісторыяй, традыцыямі, культурой, мовай. Шмат у чым менавіта гэта тлумачаць поспехі беларускіх байцоў у тайскім боксе.

Белгазета.

27 ліпеня ў Магілёве

Як мы ведаєм, 27 ліпеня 1990 года Вярхоўным Саветам БССР была прынятая Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце, што стала адным з паваротных пункткаў у найноўшай беларускай гісторыі. Таму ў гэты ж дзень 2015 года магілёўская суполка ТБМ адзначыла 25-годдзе беларускага суверэнітэту. Сабраўшыся за святчынім столом, прысутныя ўзгадалі першыя старонкі гісторыі незалежнай Беларусі, у тым ліку падзеі, звязаныя з

прыняццем Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце ў 1990 годзе, а таксама пазнейшую змену сімвалікі і назвы

дзяржавы ў 1991. Натуральная, гэтым святкаванне не абмежавалася, таму што ТБМ-аўская супольнасць не магла абыцца

без песні і сюкаў пад беларускую (і не толькі) музыку.

Магілёўская гарадская арганізацыя ТБМ.

КРАЯЗНАЎЧАЯ ВАНДРОЎКА

18 ліпеня 2015 г. мне пацансцавала пабываць на свяце "Рыцарскі фэст. Мсціслаў - 2015". Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны арганізавала гэту вандроўку. Кіраўнік - Алег Дзьячкоў, якому выношу падзяку ад усіх удзельнікаў, вельмі змястоўна і добра правёў яе: спецыяльная программа свята сяроднівячнай культуры была пашырана не толькі здымкамі і фільмамі пра г. Мсціслаў і Магілёў, але і ўдзельнікамі вандроўкі: Осіпава Ніна Іосіфаўна цікава расказала пра рыцарства. Алег - пра старажытнасць Магілёва і Мсціслава, ды яшчэ заезд у Пустынкі! Гэты старадаўні манастыр знаходзіцца недалёка ад мяжы са Смаленшчынай. Многія ўдзельнікі вандроўкі першы раз бачылі рэшткі будынка 18-га стагоддзя. З цікавасцю слухалі пра жыццё манахаў, якія жывуць і паціху працуяць, аднаўляючы гэта гісторычнае месца.

Мы пасмакавалі гаючую воду, узялі яе ў дарогу з розных кропініц (вялікае множства іх вакол манастыра), пакінулі свае грахі ў купелі, памаліліся ў невялікай, але прыгожай царкве, і вось ён - Мсціслаў!

Многія візлі сваіх дзяцей, каб ведалі гісторыю роднага краю, каб напаўняці сэрца і душу гонарамі за прыгажосць

нашай Радзімы. Уражанні вандроўнікаў, якія цікавяцца гістарычнымі мясцінамі, былі сапраўданы выглядам галоўных вуліц і дамоў: не адрамантаваныя цагляныя сцены, некалі знакамітых касцёлаў і палацаў, у самым цэнтры горада, непрэменныя і не абсталяваныя прыбіральні. Сорамна было перад гасцямі з Прыбалтыкі і з-за далякі мяжы за гэта, але нашы гості і мы былі здзіўлены размахам свята: прыгожыя палаткі са смачнай ежай і напоямі, розныя вырабы мясцовых умельцаў і мастакоў, вельмі вялікая программа. Усім спадабаліся ратныя забавы князёў Мсціслаўскіх: турнір "Адзін на адзін" (8-10 стагодз.), конныя забавы, спектаклі Магілёўскай "Батлейкі" (музей Масленікава), выступленні лучнікаў, хадулістаў, розных гуртоў, пешы турнір "Шчыты і мечі" і іншыя. Наша моладзь нават засталася "начаваць" на дыскатэцы. Свята было сапрэдным, і я веру ў тое, што тыя недахопы, якія ба-

чила я, будучы выпраўлены (свята праводзіцца кожны год, гасцей было шмат, і тых грошай, думаю, хопіць на аднайленне цэнтра Мсціслава).

Асаблівую падзяку хачу выказаць сябрам Магілёўскага ТБМ імя Скарыны, якія вельмі змястоўна і якасна падрыхтаваліся да вандроўкі; усе словаў былі падмацаваны здымкамі, малюнкамі розных дзеячоў і мастакоў нашай Беларусі. Кожны з нас атрымаў буклет, падрыхтаваны Сяржуком Дымковым, і паглядзеў кліпі і фільмы нашай роднай студыі. ТБМ ДАЛО ПРЫКЛАДНЫЙ УРОК ПАТРЫТАІЗМУ для моладзі і больш сталых людзей

Даведалася, што такія вандроўкі ТБМ, асабіста Алег Дзьячкоў, праводзіцца кожны месяц. Наступная будзе ў жніўні па Берасцейскай вобласці, рыхтуецца вандроўка на роварах.

Людміла Хліманоўч, сябар аўяднання "Ветэран", г. Магілёў.

Падарожжа ў часе

26 ліпеня жыхары Баранавіч і ваколіцы мелі магчымасць здзейсніць падарожжа ў часе на сядзібе Таварыства беларускай мовы ў Русінах.

Да нас завіталі Сяргей Будкін, галоўны рэдактар парталу "Тузін гітоў" і музычны крытык, і Сяргей Пукст, таленавіты музыка і кампазітар, гэтым разам як энтузіясты адраджэння нямога кіно.

Сяргей Будкін распавёў, якай папярэдняя праца была зроблена, каб мець магчымасць атрымаць стужку. Распавёў таксама гісторию яе ства-

рэння.

Нямы фільм даволі спецыфічны жанр, таму вельмі прыемна, што беларусам ёсьць чым пахваліцца ў гэтай галіне. Напачатку XX ст. актыўна развівалася беларускае мастацтва і кіно таксама. Першая нямая стужка называлася "Прастыту́тка", 1927 г. Напэўна музычныя крытыкі саромеліся самой назвы і адпаведна сюжету. Презентаваць "Прастыту́тку" як пачатак слáйнай гісторыі кіно неяк не выпадае. Важна памятаць, што на тыя гады прыпала вялікая праца станаўлення беларускай дзяржаўнасці. Маладая краіна стварала свой пантэён герояў, і асобы Каліноўскага якмага больш падыходзіла на ролю галоўнага змагара за вольную Беларусь. "Кастусь Каліноўскі" зняты расейскім режысёрам Уладзімірам Гардзінім на кінастудыі "Белдзяржкіно" у 1928 г., і да сёння гэта адзінай экранізацыя жыцця нашага героя, tym больш вартая яе папулярызаць.

На жаль, усе стужкі на сёння захоўваюцца ў расейскім фондзе кіно. Таму даволі няпроста і нятапна аднавіць фільм. Тым цікавей было занырнуць у часы, калі яшчэ былі жывыя сведкі падстання. Якім жа яны бачылі Кастуся?

У фільме ён паказаны як бясстрашны герой, абаронца сялян, правадыр паўстання

супраць царызму, бяскампрамісны рэвалюцыянер. Актёры ўсе знакамітыя, выкананы галоўнай ролі К. Сіманаў пасля атрымаў сталінскую прэмію, выкананыя ролі Мураёва здолеў перадаць і вонкава і характарнае падабенства жахлівага ката. Цяжка распавесці сюжэт, бо яго няма. Стужка - хутчэй тагачасныя баявік з пагоніямі-стрэльбамі-бойкамі, толькі апошнія кадры дадаюць трагізму, бо Кастусь аддае сваё жыццё за народ і Радзіму. Усё зроблена па канонах Галівуду, можна сабе ўяўіць, з якім захапленнем стужка глядзелася ў нашых вёсачках і мястечках.

Таксама цяжка дакладна сказаць дзе праходзілі здымкі. Толькі на некаторых кадрах пазнаеш менскія вулічки і катапіцкую Катэдральную, палац, які быў дэкарацыйны штаб паўстанцаў, хутчэй за ўсё знаходзіўся пад С-Пецярбургам і да нашага часу не захаваўся.

Музычнае суправаджэнне на тыя часы выконвала адзінную функцыю: запоўніць немату кіно. Тапёр граў на свой густ музыку аніяк не звязаную з сюжэтам. Сучасны глядач, разбэшчаны размайтымі культурнымі жанрамі, наўрад ці прыняў бы такі наўчыны саўніцтру. Таму з'явілася ідэя прывязаць музыку да сюжету, напоўніць яе сэнсам, зрабіць важнай і самастойнай часткай

АБ'ЯВА

33 па 21 жніўня сядзіба ТБМ працуе па летнім раскладзе: штодня з панядзелка па пятніцу з 17 да 19 гадзін. Субота і нядзеля не працуем.

Кніжная выставка пачынае працеваць з 24 жніўня з 15.00 да 19.00.

Асноўны кірунак на-
вуковай дзейнасці доктара фі-
лалагічных навук прафесара А.
Рагаўцова - даследаванне вер-
бальных сродкаў камічнага ў
беларускай драматургії. Выні-
кам ягона больш як пятына-
цацийдовой плённай працы
з'яўляюцца два манаграфічныя
выданні: "Маўленча выра-
жэнне камічнага ў беларускай
драматургіі" (Магілёў: МДУ
імя А.А. Куляшова, 2002 - 304
с.), "Вербальныя сродкі каміч-
нага ў беларускай драматургії:
канец XVI - пачатак XX стагод-
дзя" (Магілёў: МДУ імя А.А.
Куляшова, 2012. - 260 с.),
"Слоўнік пра камічнае: мова-
знаўчы аспект" (Магілёў: МДУ
імя А.А. Куляшова, 2010. - 172
с.), 180 артыкулаў і ў навуко-
вых часопісах і зборніках.

І вось новая праца ву-
чонага - манаграфія "Верба-
льныя сродкі камічнага ў беларускай драматургії: 1920-
1940-я гады" (Гродна: ТАА
"ЮрСа Прінт", 2015. - 254 с.). У даследаванні ўпершыню ў
беларускім мовазнаўстве зроб-
лена спроба найблойшы поўна
выявіць і сістэмна праанализа-
ваць сродкі вербальнага выра-
жэння камічнага ў драматургіч-
ных творах 20 - 40-х гадоў ХХ
ст. (п'есы У. Галубка, М. Гра-
мыкі, Е. Міровіча, Я. Рамано-
віча, Р. Кобеца, Я. Коласа, К.
Чорнага, К. Крапівы, В. Воль-
скага, А. Маўзона, К. Губар-
эвіча).

Як і ў папярэдній мана-
графії, аўтар свядома (і, на на-
шу думку, не без падстаў) ад-
ступіў ад паширанага ў наву-
ковай практицы прынцыпу дас-
ледавання навуковай прабле-
мы: "моўны сродак - ілю-
страцыйны матэрый - яго ін-
тэрпрэтация". Гэта тлумачы-
ца тым, што асноўная мэта ма-
награфіі - аналіз вербальных
сродкаў камічнага ў драматур-
гічных творах акрэсленага ў
працы этапу. Трэба пагадзіцца
з аўтарам, што такі падыход да
даследавання фактычнага ма-
тэрыйду дасць можлівасць чы-
тачу мець акрэслене ўзяўленне
пра моўныя сродкі стварэння
камічнага эффекту ў розных
творах, у тым ліку класічных
(напрыклад, "Хто смяеца апо-
шнім" К. Крапівы).

Пры разглядзе факты-
чнага матэрыйду асноўная ўва-
га надаеца паказу ролі актуа-
лізатараў (вербальных і невер-
бальных) ў выяўленні камічнай
канатациі моўных (маўленчых)
адзінак; харacterыстыцы як
узыальных, так і аказіянальных
сродкаў стварэння камізму;
аналізу сінкрэтычных сродкаў
выражэння камічнага; выяў-
ленню інтэнсіфікатораў камі-
чнай экспрэсіі; акрэсленню аса-
блівасцяў ўжывання вербаль-
ных сродкаў камічнага ў роз-
ных драматургіях.

У манаграфіі разглед-
жаны як спецыялізаваныя
сродкі камічнага, так і неспе-
цыялізаваныя.

Спецыялізаваныя сро-
дкі - такія, для якіх функцыя
стварэння камічнага эффекту
з'яўляеца асноўнай (розныя
тыпы каламбураў - полісеман-
тычныя, паранамазійныя, ама-
німічныя, антанімічныя, фра-
зеалагічныя, парэмійныя, зеў-
мавыя; іранізмы, гумарызмы,
жартызмы). Што да гумары-
змаў і жартызмаў, то варта ад-
значыць, што гэтыя спецыялі-
заваныя сродкі вылучаны ўпе-
ршыню аўтарам манаграфіі.

Да неспецыялізаваных
вербальных сродкаў камічнага
адносяцца такія, для якіх фун-

ВАЖНАЕ НАВУКОВАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ

кія стварэння камічнага эфек-
ту не з'яўляеца асноўнай. Сярод іх найблойшы ўжываль-
ныя экспрэсіўна зняжаныя адзін-
кі, аказіянальныя, парыўнанні,
іншамоўныя ўкрапіны. Да рэ-
каўжывальных сродкаў адно-
сяцца гіпербалізмы, перыфразы,
кантрастывы, эўфемізмы,
лішкавыя адзінкі, метафоры,
сінонимы, канцылярызмы. Спарадычна сустракаюцца
ідывалятвы, аксюмаран, ме-
танімізмы, эпітэты, выслоўі.

З манаграфічнага дас-
ледавання вынікае, што важ-
ная роля ў выяўленні камічнай
экспрэсіі моўных (маўленчых)
адзінак (слова, фразеалагізма,
парэміі, перыфразы, спалучен-
ня слоў, сказа) належыць роз-
ным тыпам вербальных (прэ-
пазіцыйных і/або постпазіцый-
ных ці камбінаваных) і (радзей)
сітуацыйных актуалізатарам. Пакажам гэта на прыкладзе
камедыі К. Крапівы "Хто смяе-
ца апошнім". У творы ірані-
чнай канатациі моўных адзінак
з'яўляеца пры дапамозе вербаль-
ных актуалізатарам выступаю-
щы спеціялізаваны рэмаркі (ча-
сцей) фрагменты рэплік перса-
нажу. У функцыі такой рэма-
ркі ў п'есе ўжываеца іранічна,
напрыклад: [Гарлахвацкі:] *Вы,*
напэўна, самі не раз паглядалі,
як насы свіні ахвотна вала-
юща ў брудных лужынах. Гэ-
та не што іншае як іяга да
тве самас тыхі, у якой жылі
іх даўнейшыя продкі. І цалкам
дапуска, што ў гэтых про-
даў маглі быць і жабры і што
яны маглі... [Левановіч (ірані-
*чна):] **Несці яйца.** [Гарлахва-*
*цкі:] *А табе смешна? А дразу*
відаць, што тарфавік, які глы-
бей як на два метры ніколі ў
*нетры замлі не заглядав.**

З разгорнутага постпазіційнага вербальнага кантэс-
туту (падкрэслены фрагмент
рэплікі) відаць, якую галаву
мае дырэктар Гарлахвацкі, пра
што сведчыць: [Нічыпар:]
Слухаў я, таварышы, дыў ду-
млю - якую галаву мае наш ды-
рэктор! Я ж каб стод ду-
май, дыў бы гэтак не выдумаў.
Мак б галава не знесла. Гэта
ж узяць тую звычайнную кост-
ку, што пад нагамі валаеца,
паглядзець на яе і ўгадаець, якія
свіні былі мільёны год назад!

Як вынікае з аналізу
памянёной вышый камедыі, у
рэплікі персанажа могуць
ужыванаца адначасова два іра-
нізмы. Іранічнае значнне пер-
шага з іх з'яўляеца постпазі-
цыйным вербальным актуалі-
затарам, а другога - прэпазі-
цыйным: [Чарнавус:] *Ей, бед-*
най! [Веры], таксама непры-
емна гэта ўсё, але трывамаца
яна геройскі і мяне падбабозёр-
вае. Слаўная дзяўчына. [Гарлахвацкі (адзін):] **Слаўная!** Бач-
ты, стары чорт! Губа не ду-
ра. Ды цяпер табе не да дзяў-
чат будзе, **дараежнікі!** Пра-
тое, што слова *слаўная* рэлізуе
у рэплікі Гарлахвацкага іра-
нічнае значнне, сведчыць эксп-
рэсіўна зняжаны выраз (бач-
ты) *стары чорт* і фразеалагізм
губа не дура (праст. 'хто-н. мае
добра густ, умее выбраць най-
лепшае'). Ужыванне як іраніз-
му формы прыметніка *дара-*
ежнікі "падказваеца" прэпазі-
цыйным выразам-пагрозай *ци-*
пер табе не да дзяўчат будзе.

Зрэдку ў камедыі "Хто

смеяца апошнім" выкары-
стоўваеца камбінаваныя ак-
туалізатары (прэ- і постпазі-
цыйныя). Так, у наступным
прикладзе "[Гарлахвацкі (сме-
еща):] **Баязлівы ён** [Туляга],
гэта праўда. **Палкоўнік! Ха-**
ха-ха..." сведчаннем іранічнага
ўжывання вакатыву *Палкоўнік!*
з'яўляеца прэпазіцыйны
кампанент рэплікі (прыметнік
баязлівы), а таксама постпазі-
цыйны трывлікаваны выкліч-
нік *хана-хана-хана*.

У манаграфічнам дас-
ледаванні паказваеца, што іранічнае значнне моўных
адзінак можа актуалізацца
сітуацыйным кантэстам, г.зн.
з'яўляеца ў канкрэтнай сітуа-
цый. Напрыклад, пра "веліка-
душнасць" Гарлахвацкага яск-
рава сведчыць наступная сцэна.
Ягоная жонка Анна Паў-
лаўна стукае кулакамі ў дзвёры
кабінета з пагрозай: "Адчыні!
Адчыні! Усё роўна ж я да цябе
дабяруся!". Гарлахвацкі, як
відома, зачыніўся ў сваім ка-
бінечце з палюбоўніцай Зёлкі-
най. Каб выкруціцца з няёмкай
сітуацыі, ён "абменьваеца
ролямі" з Тулягам: сам выла-
зіц пра акно на вуліцу, а "гас-
падзіні палкоўніку" катэгра-
рычна загадвае ўлезці ў пакой
(нібыта яго, Гарлахвацкага,
што ўзімі не было) і зачыніц
за ім акно. Потым, як сведчыц
разгорнутая рэмарка, адбываеца
з'яўляеца пры дапамозе вербаль-
ных актуалізатарамў двух тыпаў:
прэпазіцыйных і постпазіций-
ных. Прэпазіцыйнымі выступаю-
щы спеціялізаваны рэмаркі (ча-
сцей) фрагменты рэплік перса-
нажу. У функцыі такой рэма-
ркі ў п'есе ўжываеца іранічна,
напрыклад: [Гарлахвацкі:] *Мост*
шышила зінкі. Шышила яшчэ скажа-
сва слова, да, собственно, да! Як
адзначаеца ў манаграфіі, у
адной з разгромных рэплік
Шышлы (займае амаль паўта-
ры старонкі тэксту) ідываля-
твеніе кляштэ ўжываеца шэсць разоў (с. 131).

Для актуалізацыі камічнага эффекту могуць выкары-
стоўвацца змішаныя сродкі.
З імі сустракаемся, напрыклад,
у п'есе "Краб" У. Галубка:
[Ахрэм:] *Хутчэй на дасле-*
ды, начальства ўжо едзе!.. [Афіцэр (дражнічы):] **На-чал-**
льства!.. Нейкі там ураднік
ды ветрынар!.. На-чал-льства!..
Іранічнае вымаўленне назоўні-
ка *на-чал-льства!*.. выляеца
з дапамогай змішаных актуалі-
затарам - эмфатычнага націку
(на пісьме перадаеца дзіксінным
напісаннем асобных складоў
слова), рэмаркі *дражнічы*,
інпазіцыйнага фрагмента афи-
ціравай рэплікі *Нейкі там*
ураднік ды ветрынар!..

Для актуалізацыі камічнага эффекту могуць выкары-
стоўвацца змішаныя сродкі.
З імі сустракаемся, напрыклад,
у п'есе "Краб" У. Галубка:
[Ахрэм:] *Хутчэй на дасле-*
ды, начальства ўжо едзе!.. [Афіцэр (дражнічы):] **На-чал-**
льства!.. Нейкі там ураднік
ды ветрынар!.. На-чал-льства!..
Іранічнае вымаўленне назоўні-
ка *на-чал-льства!*.. выляеца
з дапамогай змішаных актуалі-
затарам - эмфатычнага націку
(на пісьме перадаеца дзіксінным
напісаннем асобных складоў
слова), рэмаркі *дражнічы*,
інпазіцыйнага фрагмента афи-
ціравай рэплікі *Нейкі там*
ураднік ды ветрынар!..

Манаграфія сведчыць,
што камічнае значнне моўных
адзінак можа выляеца і аў-
так, як іншыя адначасова сумы-
шчаеца функцыі двух сродкаў
(напрыклад, розных тро-
паў): гіпербалізаваны ірані-
змы ("Хто смеяца апошнім",
"Міль чалавек" К. Крапівы),
гіпербалізаваны парадкуні-
ці (шаптун і пляткар) ужо пера-
даў тое-сёне на геафак пра Чар-
навуса, ён, каб "падліц масла
у агонь", тэлефане ў выда-
вештва і "па сакрэце" паведам-
ляе, што яны друкуюць кнігу
"шкодніка" Чарнавуса. *"Ну,*
пасеяў, дай божа ўраджай са-
браць!", - з задавальнем гаво-
рочыць сам сабе Гарлахвацкі.
Кампаненты *пасеяў* і *сабраць*
намякаюць на наяўнасць у
падтэксце ўзуальнай прыказкі
"*Што пасееш, тое і пажнеш*"
(за свае справы, учынкі дава-
дзіцца расплачвацца). Камізм
сітуаціі звязаны з тым, што
невук Гарлахвацкага нават і не
згадаваеца, што ў подтэксце
"схавана" прыказка, сэнс якой
накіраваны супраць яго самога
- сапраўднага шкодніка і прай-
дзісвета.

У манаграфіі разгляда-
юцца не толькі ўзуальныя, але і аказіянальныя вербальныя
сродкі камічнага (лексічныя,
марфалагічныя, сінтаксічныя),
якія рэалізуеца камічную ка-
натацию толькі ў пэўным кан-
тэксце. У парадкуні з узуаль-
нымі моўнімі адзінкамі (словамі,
фразеалагізмамі) най-
больш камічна дзеясцінны з'яў-
ляеца рознага тыпу аказіяна-
лізмы: а) лексічны ("Кар'ера
таварыша Брызгаліна" Е. Мі-
ровіча, "Мост" Я. Рамановіча,
"Гута" Р. Кобеца, "Забастоўшчыкі" Я. Коласа,
"Бацькаўшчына" К. Чорнага,
"Канец дружбы" К. Крапівы);
б) парадкансія ("Лета" К. Чорнага,
"Канец дружбы" К. Крапівы,
"Несцерка" В. Вольскага,
"Брэсцкая крэпасць" К. Губар-
эвіча); в) сінтаксічны ("Белая зброя" У. Галубка,
"Перамога" Е. Міровіча, "Вай-
на вайне" Я. Коласа, "Канец

дружбы" К. Крапівы, "Брэсц-
кая крэпасць" К. Губар-эвіча).
Напрыклад, у п'есе У. Галубка
"Краб" выкарыстоўваеца парадкансія
аказіянальныя: [Баба 2-я:] *Мовы вашай* [поль-
скай] *нашы дзеци не разуме-*
юць!.. [Баба 3-я:] *Нейкія сяр-*
нічкі, пярнічкі, наліснічкі

I.

Часта на вёсцы здара-
еца, што калі нейкі хлопец
"заорыца" (гэта значыць за-
палица) да жаніцьбы, дык ані
бацька, ані матка, ані крыж, ані
свяночная вада не могуць даць
рады. Ажэніца і ўсё. Здара-
еца, што і стары палкі дзед
"юрыца" каля дзяўчут на смех
і абурэнне людзям. Але яшчэ
горш, калі жонка "юрлівая"
(палкая), не мае яна парагунку,
калі і пастарэ. "Юрлівы" - гэ-
та, наогул, жавы, гарачы, пал-
кі, а "Юр'я" гэта, барані Божа,
ніякае не свята, нічога рэлігій-
нага, толькі азначае чыннасць,
абрад, як, напрыклад, сяўба,
жніво, вяселле і г.д. Наш тутай-
ши селянін які шануе ўсіх свя-
тых, "Юр'ю" не надае ніякага
рэлігійнага значэння, а пры-
знае яго чымсьці земляробчым,
хатнім, свойскім і цалкам воль-
ным распавядам:

Два Юр'i, і або - дурні:

Адзін галодны,

а другі халодны.

У наших вёсках два
разы ў год святуюцца Юр'i:
увесну і ўвесень. Хто ведае, ці
да нашага адвечнага Юр'я было
прыстасавана святаванне Св.
Юрыя 23 красавіка і 30 каст-
рычніка (свята касцёла Св.
Юрыя ў Лідзе), ці гэта наша
Юр'я прыстасавалася да гэтага
святавання. У даўніх тутай-
ших календарах ў рубрыцы
"Святы Рымскія згодна са ста-
рым календаром" гэтак і рубри-
цы "Святы рускія" 23 кра-
савіка нязменна заўсёды стаяла
"Юры Пакутнік". Затое ў рубри-
цы "згодна з новым кален-
даром" стаіць свята Св. Вой-
цэха. У пазнейшыя часы ў
календары пачалі змяшчаць ў
гэты дзень на першым месцы
Св. Войцэха, а Св. Юрыя пе-
расунулі на другое месца, па-
колькі віленскія календары
давалі Св. Юрыю першанство
і ставілі пасля яго Св. Войцэха
на другое месца. Але пры
канцы Св. Юры ўступіў і з не-
каторых календароў цалкам
зник, фігуруючы адзін у алфа-
вітным пераліку святых. Св.
Войцэх, пражскі біскуп, чэх па
нараджэнні і па біскупству,
прызнаны за святы.

У Лідскім павеце кас-
цёлы ў Асаве і Беліцы (а раней
і ў Шчучыне) і царква ў Лідзе
высвячаны ў імя Св. Юрыя
Пакутніка і таксама ў касцёлах
і алтарах ёсць алтары і абразы
гэтага святога: рыцар з срэб-
най зброяй на белым кані пера-
магае пякельнага цмока, за ры-
царам з пабожна складзенымі
рукамі стаіць панна ў кароне.
Можа так калісці ўяўлялі сабе
Бога-Сонца які сваімі праме-
ніямі, абараняючы людзей забі-
ваў пякельнае стварэнне -
Зіму?

Так ці не так, але Св.
Юры быў і застаўся на наших
землях вельмі папулярным свя-
тым, асабліва сярод вясковага
люду: ён з'яўляецца вялікім
абаронцам сялян і сельскай
гаспадаркі (бо па-грэцку *Georgios* - земляроб), і агульным
апекуном дамашнія быдла, і
галоўным ворагам ваўкоў.
Калісці я меў час і цярпівасць
вывучыць метрычныя кнігі
храстай Лідской Фары за 1665-

1795 гг. і падлічыў, што на кож-
ныя сто хлопцаў прыходзілася
15 Юрыяў (Ежы, Георгій). З
гэтым імем канкурыравала то-
лькі імя Ян, бо Янаў на кожных
100 ахрышчаных хлопцаў было
ажно 20! Што пяты - Ян і што
сёмы Юры ... Зараз густ змя-
ніўся, і Юркаў на вёсках меней,
аднак культ Св. Юрыя квітнеш
нязменна.

Зараз Св. Юры і Юр'я
фактычна ёсць днём пачатку
земляробчага года: з гэтага
часу пачынаючы сельскагаспа-
дарчыя работы, час арэнды зя-
млі і найму работнікаў, выпасу
быдла і г.д. Таму ў некаторых
кутах нашай зямлі людзі лічачы
гэты дзень за першы дзень вя-
сны ў прыродзе.

II.

У віглійныя дні Св.
Юрыя, калі чырвонае Сонца
завісне над чорнай сцяной да-
лекага лесу, абагрэтыя за дзень
шэрый яшчэ лугі пакрынца
сівымі туманамі, а ў кудрах і
калюжынах адзавуцца мелан-
халічныя жабы, - вясковыя
спехам адзетыя ў свежыя блю-
зкі дзяўчуты, умытыя і прычэ-
саныя, збіраючы на падвор-
ках. Тут, спачатку нясмелы, а
потым што раз галасней, што-
раз весялей заспываючы све-
жыя дзяўчочыя галасы. Гэта пя-
еща першая вясенняя песня -
вітаючы Юр'ю - ці "клічуць вя-
сну".

Юр'я Бога клікала:

- Падай, Божка, ключыку
Адамкнучь зямліцу,
Выпусці расіцу,
На волікі вермячко,
На кароўкі малачко.

*Грала сонейка, грала,
Ключыкі адкрала,
Месячык зышоў,
Ключыкі знайшоў ...*

С певамі выходзяць
грамадкі дзяўчут на вуліцы -
пад вокны тых "маладзічак",
якія перад вялікім постам павы-
ходзілі замуж і ўжо не маюць
права браць узделу ў сёняш-
ній забаве. Пад вокнамі сваіх
былых "таварак" дзяўчуты спя-
ваючы хорам:

*Маладая маладачка,
Выйдзі да нас на гулячку,
Вынясі нам сыра насок,
А не сыра - паясок,
А не паясок - то хлеба,
А не хлеба -
то хоць солі драбок ...*

Прыстойная і старан-
ная "маладзічка" памятае пра
гэты звычай і ўжо раней прыга-
тавала і сырү, і свежага хлеба,
ніярдка тоўсты кавалак засо-
ленага ўзімку сала, а калі-не-
калі і пляшик падсалоджанай
гарэлкі.

Пасля гэтай песні выно-
сіць яна на двор прыгатаваны
на донцы пачастунак. Тут дзяў-
чуты сарамліва адварніўшыся
ад грамады, засланіўшы твары
рукамі апусцішы очы пач-
нуць трохі з чаркі, набяруць
жменю закускі і, усеўшыся ў
радок на жардзянім плоціку,
пачынаючы зядзцаў. Калі б, ра-
туй Божа, такая "маладзічка"
"не пазнала б" дзяўчуты і, не
гледзячы на звычай, не толькі
не пачаставала б суседак, але
нават не выйшла б на двор і не

перапрасіла - заспявалі б для
яе інакш:

*Каб ты лягла калодаю,
Каб цябе вязлі падводаю,
Дралі мяса крукамі,
Каб ты спавіла не дзіця,*

а - вужса!

Тым часам вясковыя
хлопцы закончылі свою працу,
яны таксама хутка ўмыліся,
прычасаліся, абуліся ў боты і
чыстыя кашулі і сабраліся грамад-
камі на падворках. Слухаю-
ць, дзе співаючы дзяўчуты і
адкуль пахне пачастунак, а потым
паволі, так з неахвотай, пачынаючы
съходзіцца туды, дзе ёсць надзея на пажывіцца.

Калі дзяўчуты сядзяць
сабе шнурамі на плоце, яна ла-
стайлікі на дроце, штабечуць,
співаючы і зядоючы чымсьці
смачным, на супрацьлеглым
баку вуліцы, як зграя варон
плот абсядаючы хлопцы.

Раней, калі па вёсках
была шмат "ажэрдаў" ці "пяра-
плётай", гэта значыць высокіх
платоў з папярочнымі жэрд-
камі для сушэння снопоў збож-
жа, дзяўчуты і хлопцы грамад-
зліся на тях "ажэрды". Там
співали і адтуль кілкай і вясну.
Дзяўчуты сядзячы на плоце пачы-
наючы звяртца да хлопцаў,
устаўляючы шпількі, патроху-
кі - то словамі, то спевам:
*Зышоў месячык над гумном,
Сядзяць хлопцы над г...ном,
Зышоў месячык над свіранам,
Сядзяць дзейкі над сыраром ...*

Хлопцы пачынаючы
празаць: "Дайце, дзяўчуты, нам
пакаштаваць!". Але хто ж гэта
жадае дзяліцца смачным кавал-
кам! "А вы нам што дасцё?" -
адклікаючы дзяўчуты і пяноч
далей:

*У нас крапіва пагалела,
Нашыя хлопцы згелелі.
На вуліцы крапіва купкамі,
Ходзяць дзяўчуты купкамі ...*

Хлопцы таксама дасці-
пна адказваючы:

*За сялом на выгане,
Грызуць хлопцы цыбуліну.
Усім хлопцам па шматці,
А брахліваму Пятратку*

на с...цэ ...

На просьбу падзяліцца
гарэлкай, співаючы хлопцы:

*На двары карыта
Поўнае вады наліта.
Дзёйкі ногі памылі,
А хлопцы ваду выпілі.*

Тут раптам нейкі кур-
носы падлетак, якому "ящэ ўсё"
можна", тонкім галаском запі-
шиць:

*Cik! Cik! На дубнік,
Будзе хлопцам халаднік.
Cik! Cik! На лукно,
Будзе хлопцам талакно ...*

Дзяўчуты ў смех. Хло-
пцы кідаючы лавіць смарка-
тага ўрвіса. Дзяўчуты зрывава-
ючы з плota, падбягаючы да
карыта з вадой і пачынаючы
бараніцца, лячычы ваду вёдрамі

Міхал Шымялевіч

ЮР'Я

III.

Дзень Св. Юрыя ў па-
рафіях рым-каталіцкіх, у
Асаве, Беліцы (некалі ў Шчучыне,
Суботніках і інш.) а так-
сама ў праваслаўнай пафії г.
Ліды, дзе божыя дамы высве-
чаны з імя гэтага святога, свят-
куючы мясоўской люднасцю як
законны святочны дзень. Ак-
рамя таго, гэты дзень згодна і
з новым, і з старым календаром
святуюцца паўсюдна. У лю-
бым выпадку кожны гаспадар
на Юрыя араць, баранаваць,
працаўца на гародзе, словам,
"рушыць зямлю" не будзе.

Практичны гаспадар
на ранку ў дзень Св. Юрыя
сочыць ці шчодрая раса ўпала
на зямлю. Калі расы багата -
ведае, што ў гэтым годзе будзе
ураджай на грэчку, і таму засе
грэчкі больш, чым звычайна.

Худое, слабое цалкам ў
сухім гноі быдла з дробным
приплодам, бо цэлую зіму зна-
ходзілася ў хляве пад апекай
нейкага таемнічага бажка, які,
відочна, прызываючы гаспадара
лічыць сябе гаспадаром быдла.
З днём Св. Юрыя закочаеца
апека гэтага бажка, быдла вы-
ходзіць на пашу і аддае сябе пад
апеку пастуха.

Наняты на лета пастух
у гэтую дні ранютка, у новых
лапіцах і сярмязе, з торбай на
пасах, з сажэннай паганская
трубою, скрученай з альховай
каркі і прыхаванай у мокрым
рове каб не рассохлася і не са-
пасавалася, выходитзь на ся-
рэдзіну вёскі пачынае трубіць.
Гаспадыні ідуць на хлявой, за-
грабаючы у гной каля парога
па аднаму ці па два курынія
яйкі і асвечанай ў пальмовую
нядзелю вярбой выганяючы
быдла на двор. Дзіўная рэч!
Дурныя, флегматычныя каро-
вы пад гукі альховай музыкі
адразу весялеюць, ажываючы,
пачынаючы рыкаць і бягучы да
пастуха, якому гаспадыні дару-
чаючы сваіх рагуль разам з ка-
валкамі хлеба, сыру, сала ці не-
калькімі яйкамі.

Гэтая яйкі - рэшткі ах-
вяры, якую народ ахвяраваў
апекунам быдла. У дауніну
ахвяравалі жывых белых кур-
эй, а зараз вясковая гаспадыня
абмажаўвасць парай куры-
ных яек. Яйкі, паложаныя ў
гной, гаспадыні потым дастае і
аддае жабракам. Пасля таго як
быдла выгнана да пастушка,
асвечаная вярба затыкаеца
пад страху. Пачцівы работнік,
які крье страху на будынку,
тыя вербы звывіла укладае ў
салому. Гэта ёсць надзвычай
эфектыўны сродак каб страху
не сарваў вецер - вельмі шкад-
лівы дух.

Потым, у тых пафіях,
у якіх ёсць алтар Св. Юрыя,
людзі ідуць на набажэнства ў
касцёл ці царкву. Калі выпадае
добрае надвор'е, пасля поўдня
старэйшыя ахвядзіць свае
шнуркі зямлі і чытаючы паце-
ры. Моладзь таксама грамад-
амі ахвядзіць свае жытнія
палеткі, і пяе:

*Зарадзі, Божка, жыта ...
Юрэ - юрэва.
Да на новае лета,
Юрэ - юрэва.
З зямлі караніста,
Пасярод сяябліста,
З вярху каласіста,*

Вяршком займіста,
У жменьку бярома.
У спанок клаўдэма.
У копку стаўлена,
Да гумна звязёна,
На таку ў малотна,
У засеку прысыпна,
У жорнах прымольна,
У пачыні прыпична,
На стале прыкрайна,
У губе прыкусна.

І за кожнай строфой хор
з нізкіх мужчынскіх галасоў, як
быццамі ў паганская спрадвеч-
най літаніі паўтарае: "Юрэ -
юрэва". Гэтак грамада ходзіць
на палах, ажно покулы не абы-<br

Іркуцкія беларусы ў Магілёве

28 ліпеня на запросіны магілёўскага ТБМ да нас у госткі завіталі сібірскія беларусы з Іркуцка - Алег Рудакоў і Воля Галанава. Спадар Алег трапіў у далёкі край з роднае Беларусі ў апошнія гады існавання ССРУ якасці курсанта вайсковай вучэльні і застаўся там пасля яе заканчэння. З першых момантаў стварэння нашых не-залежных краін ён пачаў гуртаваць вакол сябе беларускую суполку, здзівіўшыся вялікай колькасцю этнічных беларускіх вёсак, якія былі заснаваны на

пачатку 20-га стагоддзя "сталинскімі" перасяленцамі ды захавалі багата звычаяў і традыцый сваёй радзімы. Дзякуючы намаганням Алега Рудакова было створана шмат беларускіх аўяднанняў, суполак, гурткоў, пачаліся шырокія адзначанцы народных беларускіх святыні.

Разам з Алегам Беларусь наведала цудоўная і прыгожая дзячынина Воля Галанава, кіраўніца клуба беларусаў Іркуцка "Крывічы". Продкі Волі патрапілі ў Сібір кірху пазней, у суворыя 30-я, і сярод іх ужо было не вельмі прынята (ды і не бяспечна) распавяданцы пра сваё ранейшае жыццё ды трыманца быльх традыцый,

але ж нейкае ўнутранае пакліканне прывяло яе да беларускасці, заахвоціла вывучыць родную мову, пачаць спяванец (і вельмі цудоўна) народныя песні, адраджаць беларускія абрацы ды займацца вырабам народных строў.

Вельмі зімальна і з захапленнем распавялі госткі гісторыі сваіго беларускага жыцця, акалічнасці з'яўлення беларусаў у далёкіх і нязвільных прасторах Сібіры, пра стварэнне беларускіх нацыянальных суполак у нашыя часы і адраджэнне ды падтрыманне традыцый нашых продкаў за тысячы вёрст ад Радзімы. Акрамя ўсяго, Алег і Воля - яшчэ і стваральнікі музычнага гурта

"Крывічы", які збірае і выконвае аўтэнтычныя спевы беларусаў, што захаваліся ў такіх амал адасобленых мясцінах можа нават лепей, чым на Бацькаўшчыне, а некалькі песень распівалі дутзам.

Толькі самая цэпляя пачуцці і светлыя ўражанні атрымалі магілеўцы, якія прыйшлі на гэтую сустрэчу з са-прайднымі беларусамі далёкай і халоднай Сібіры. Дзякую ім вялікі за падтрымку і аднаўленне нашай культурнай спадчыны, за трываласць надзеі, што Жыве Беларусь!

Алесь Сабалеўскі,
Магілёў.
Фота аўтара.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная камегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

**Пасведчанне аб зарэгістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.**

Адрас рэдакцыі:

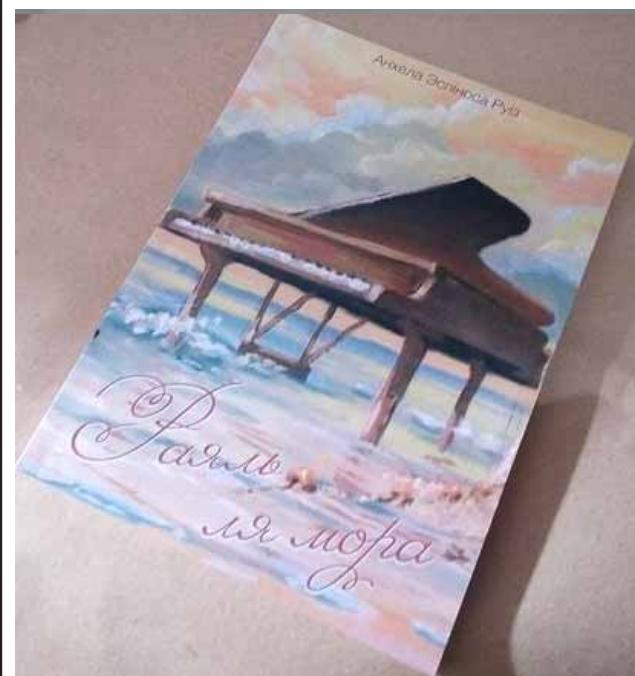
231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Іспанка, якая піша па-беларуску, выдала ў Менску зборнік вершаў

Мабысь, упершыню ў гісторыі нашай літаратуры з'яўляецца кніга іспанкі, якая піша па-беларуску. Ангела Эспіноса Руіз распавяла Еўрапады ў пра свой незвычайні зборнік вершаў "Раяль ля мора".

22-гадовая паэтка пачала пісаць вершы на іспанскай мове з 6 гадоў. Пазней у яе з'яўліся творы на англійскай і французскай. Цяпер ёсць на-ват адзін верш па-ўкраінску. Беларускую мову іспанка вычувае толькі з 2013 года.

На пытанне, чаму першая кніга выходзіць менавіта па-беларуску, Ангела адказвае так:

- Асоба і характар змяніоца, калі ты пачынаеш пісаць вершы на іншай мове. І ў гэтай кніжцы я хачу адшукваць сябе па-беларуску. У гэтых вершах - частка мяне і майдушы.

"Раяль ля мора" - гэта адлюстраванне яе асобы. Паэтка нарадзілася ў Малазе. Усё жыццё жыве побач з морам і з маленства грае на піяніне.

- Нават калі я пішу верлібрам, шукаю заўжды музыку ў вершах. Для мяне музыка - вельмі важная частка жыцця.

Ангела распавядае, што фармавалася на іспанскай

паэтычнай традыцыі, патрапіла пад уплыў французскага сімвалізму, і ў зборніку гэта вельмі лёгка заўважыць. Але калі пачынае пісаць па-беларуску, яе стыль змяніеца.

- Мне сказаі, што ніхто так па-беларуску не піша, прынасі, ніхто значны ў беларускай літаратуры. Я не могу сказаць, што мая паэзія блізкая да іншай беларускай паэзіі, - характарызуе сваю творчасць Ангела.

Ангела шмат вывучаала беларускую паэзію. З класікаў асабліва ёй падабаюцца Купала, Багдановіч, Геніош. З больш сучаснай паэзіі - творы Бара-дуліна. Таксама падабаюцца вершы Міхаіла Баярына, Аляксандра Арцёмава.

- Я лічу, што беларуская мова вельмі мілагучная і добрая для складання вершаў. Я гэта адрозніваю заўважыла. Я ведаю недзе 9-10 моў. Ёсць мовы, на якіх я могу лёгка пісаць вершы, а ёсць, на якіх - не. А па-беларуску выходзіць вельмі натуральна.

Паэтка бачыць чытачамі сваёй кнігі людзей, якія шукаюць нешта новае. Яна адзначае, што яе паэзія - "крыху дзіўная".

- Я бачу жыццё сімвалізму. Я пішу вельмі шчыра,

этца для тых, каму прыемна чуць праўду ў літаратуры, - кажа дзячынина.

Ангела Эспіноса Руіз пакуль не ведае, ці будзе перакладаць гэтыя вершы на іспанскую, "але ўжо шмат хто цікаўвіца".

Літаратарка таксама перакладае беларускую паэзію на іспанскую мову. Сярод самых вядомых перакладаў - купалаўскія "Малітва", "Ворагам беларушчыны" і "Белая яблыня грому" Бара-дуліна.

Верш са зборніка "Раяль ля мора":

Горад

Легенда абаўшчае,
што дзесьці ёсць горад,
Восенню золата і агню,
Дзе зіма разразае паветра,
як тысяча наожоў,

Пакідаючы кроплі крываі,
з якіх будуць расці кветкі
Вясны,

якія заўсёды спазняеца.

Горад,
які аблываеца ўспамінам
пра паўночнае мора

Ды старадаўныя сны.
Дзесьці ёсць горад,
дзе траба прабачаць неба

За ягоную шэрасць,
за ічырасць.

Горад, куды ўсмешкі
ідуць на смерць,
Дзе хаваеца хаканне
пад белай коўдрай,

А паэзія пад зямлёй.

Горад, які выжыў сто бітваў,
Верхам

на першабытным кані.

Горад, дзе, быць можа,
жыве той чалавек,

І губляеца сярод сумных,
чужых твараў у метро,

І адначасова бачыш,
і не бачиш.

Горад, дзе хтосьці
знаходзіць шчасце...

А хтосьці, ну, не тое,
праўда, што шчасце,

Але вельмі падобнае
адчуванне.

Гэтага дастатковая.

Зборнік вершаў "Раяль ля мора" ад сёння можна набыць у кнігарні "Логінав".

"Будзьма!"

18 жніўня (панядзелак) адбудуцца заняткі гістарычнай

школы з Алегам Трусавым

"Гісторыя ў падзеях і малюнках"

Пачатак - 18.00 гадзін.

Румянцева, 13.

Уваход вольны.

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інформацыі**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскай, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 3.08.2015 г. у 17.00. Замова № 2650.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікай.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 8750 руб., 3 мес.- 26250 руб.

Кошт у розніцу: па дамоўленасці.